

Обидва режими робили все, щоб мати прямий вплив на всі сфери суспільного і культурного життя. Комунізм і нацизм нещадно експлуатували в інтересах пропаганди літературу, мистецтво, театр, освіту, пресу, засоби масової інформації, кіно і навіть науку. Право на існування мали лише відповідно "пролетарська" та "арійська" культура.

Кожен з режимів прагнув поширити свої ідеї якомога далі поза межами території свого панування. Нацизм виношував теорію розширення життєвого простору німецької нації, марксизм-ленінізм – теорію світової соціалістичної революції. Все ж таки на практиці цим утопічним планам не вдалося здійснитися.

Отже, з усього вище сказаного можна зробити такі висновки. Між нацизмом і комунізмом можна помітити разючу схожість як і в методах, так і в засобах досягнення мети, а також провести багато паралелей. Якщо забрати основні категорії цих тоталітарних моделей, форма-оболонка залишиться спільною, хоча ідеологічно комунізм і нацизм стоять діаметрально протилежно. Тому, комунізм і нацизм дві сторони однієї медалі, ім'я якої тоталітаризм. Обидві ідеології, на мою думку, мали насправді дві мети: декларована і справжня. Націоналістична теорія вищості арійської раси глибоко приховувала справжню мету: втілення манії величчя нацистських лідерів. Теорія безкласового суспільства, пролетарської рівності і демократії також приховувала справжню мету: перерозподіл власності і прагнення до безмежної влади. Тому обидва режими по своїй суті були наскрізь егоїстичними. Але все ж таки ближчою до практики була ідеологія націонал-соціалізму, оскільки вона практично не оперувала лицемірними деклараціями про свободу, рівність та демократію. Ідеї обидвох тоталітарних систем не могли бути втілені в життя також через те, що не враховувалися ні соціально-економічні, ні культурно-історичні умови. Будівництво держави і суспільства починалося з чистого аркуша.

Література

1. Гаджиев К. С. Тоталитаризм как феномен XX века // Вопросы философии. – 1992. – №2.-с. 3 – 26.
2. Дем'яненко Б. Особливості структурування та схожість практичного прояву нацистської та сталінської моделей тоталітаризму// Нова політика. – 1998.- № 1. – с. 50 – 56.
3. Куртуа С., Верт Н., Панне Ж-Л., Пачковский А., Бартошек К., Марголен Ж-Л. Черная книга коммунизма: преступления, террор, репрессии. – М.: Три века истории, 1999.- 778 с.
4. Мирський Г. Ушел ли тоталитаризм вместе с двадцатым веком?// МЭМО. – 2002.- №1. – с. 40 – 51
5. Себайн Джордж Г., Торсон Томас Л. Історія політичної думки. – К.: Основи, 1997. – 838 с.
6. Соколов Б. В. Адольф Гитлер. Жизнь под свастикой. – М.: АСТ-ПРЕСС КНИГА, 2003. – 384 с.
7. Трубайчук А. Три іпостасі тоталітаризму // Нова політика .- 1998. – № 4.- с. 31 – 40.

Уляна Безпалько
наук. керівник – доц. Л.М Алексієвець

ДЕМОКРАТИЧНА РЕВОЛЮЦІЯ В ПОЛЬЩІ: ПРИЧИНИ ТА ПЕРЕДУМОВИ

Період кінця 80-х – початку 90-х рр. минулого століття ознаменувався драматичною смугою революційних перетворень та радикальних змін практично в усіх сферах суспільного життя, які змінили обличчя Центрально-Східної Європи. Виключно мирними, легітимними методами був здійснений колосальний процес усунення від влади комуністичного режиму, на місце якого прийшли альтернативні політичні сили.

Більшість сучасних дослідників в оцінці процесів, які відбулися на зламі 80-90-х років у країнах колишньої соціалістичної співдружності дотримуються концепції "демократичних революцій". На користь такої точки зору свідчать як багатотисячні демонстрації, мітинги та інші масові акції протесту, так і цілком мирний, ненасильницький розвиток подій, результатом яких стало проведення практично в кожній країні ЦСЄ всенародних виборів на демократичній основі та утвердження тут нової суспільно-політичної моделі розвитку [1:290].

Польща однією з перших країн на теренах соціалістичного простору прийшла до демократичної революції. Її досвід є надзвичайно цінним для нас, оскільки на сучасному етапі в Україні існують реальні підстави для застосування тих позитивних надбань, що зробили можливою динамічну трансформацію Польщі на шляху демократизації та євроінтеграції.

Чому ж саме в Польщі на той момент стали можливими такі успішні прогресивні зміни соціально-політичної системи? Перш за все необхідно зазначити, що польська демократична

революція, як і будь-яке суспільно- історичне явище, виникла не спонтанно, а мала свої причини і передумови. Серед найголовніших причин можна виділити економічні, соціальні, політичні, ментально-культурні фактори.

Командно-розпорядча система управління суспільством поступово вичерпувала себе і демонструвала свою неспроможність пристосуватися до процесу структурних змін у світовій економіці. Кризові явища, розпочавшись з економічної сфери, поступово перекинулись на весь спектр суспільного життя, викликаючи недовіру до послабленої владної верхівки, яку представляла Польська Об'єднана робітничка партія (ПОРП). Для припинення спроб висловлення народного незадоволення влада застосовувала брутальні та жорстокі методи: силові втручання, ідеологічне цькування тощо [2:29].

Починаючи з 60-х років економіка Польщі зазнала ряду потрясінь. Остання криза 1980 – 1981 років дала поштовх певним спробам реформування соціалістичної системи господарювання.

Однак половинчасті господарські реформи, які не виходили за межі традиційної системи економіки, давали тільки короточасний ефект. По суті, в жодній із країн соціалістичного табору, в тому числі в Польщі, не вдалося забезпечити збалансований розвиток народного господарства та хоча б наблизитись за показниками життєвого рівня до розвинутих країн. На фоні чергової невдачі в економіці в широких верствах суспільства зміцнювалась впевненість у тому, що ПОРП не здатна не тільки створити ефективну економіку, але й вивести країну з кризи [3:72].

Велику роль зіграв психологічний чинник. Польська специфіка у тому, що навіть у соціалістичний період тут була збережена хоча б видимість багатопартійності (поряд з Польською Об'єднаною робітничою партією (ПОРП), що відіграла провідну роль, існували Об'єднана Селянська партія (ОСП) і Демократична партія (ДП). Значним залишався вплив католицької церкви, що була оплотом традиційних національних цінностей і моралі, яка не приймала комуністичного атеїзму. Польське суспільство було готове до змін і прагнуло до них, оскільки, зберігаючи стійкі традиції приватної власності, політичного плюралізму та особистої свободи, поляки понад усе бажали позбутися гніту заяложеного режиму. Високою була їхня громадянська і політична зрілість [4:47].

Потужного поштовху розвитку опозиційного руху в Польщі дістав у 1980 році, коли на судноверфі імені Леніна в Гданську була створена профсоюзна організація "Солідарність". Масове розчарування в комуністичній системі, зумовлене погіршенням економічної ситуації, привело до того, що новостворений рух набув популярності, завоювавши майже половину дорослого населення Польщі. Більше того, престиж компартії був таким низьким, що навіть комуністи записувались в члени "Солідарності" [5:836].

Демократичні ідеали, які декларувала "Солідарність", не дозволили їй перетворитися на брутально-агресивний марш протесту. З самого початку "Солідарність" стала чимось набагато більшим, ніж трудово-профсоюзно-ургінний рух: без насильства і крові, не порушуючи законів, поляки відстоювали свою самоідентичність, традиційні цінності і соціальні орієнтири [6:94].

Слід зазначити, що еволюція "Солідарності" на шляху до реальної політичної сили відбувалася поетапно. Процес політизації супроводжувався внутрішньою поляризацією руху. Однак очікуваний розкол опозиції не відбувся. Велике значення для інтеграції "Солідарності" мала постать її лідера – Леха Валенси. "Робітник, один із організаторів незалежних профсоюзів, зразковий католик, батько численного сімейства, селянський син, він був також і демократом, добре розумів значення політичної опозиції... ", – так характеризували Валенсу французькі соціологи, які в той час проводили свої дослідження в Польщі [7:115].

Тим часом економічне становище Польщі погіршувалось і 13 грудня 1981 року новий партійний лідер Войцех Ярузельський оголосив воєнний стан в країні, утворивши Воєнний комітет національного порятунку. "Солідарність" була оголошена поза законом, а сотні її членів були арештовані. Короткочасного арешту зазнав і сам Лех Валенса. Інші керівники опальної організації були змушені піти в підпілля. Одним із найжахливіших злочинів режиму стало викрадення і вбивство співробітниками держбезпеки популярного серед народу священика Єжи Попелюшка, чия парафія стала центром опозиції [5:836].

У 1985 році наступив період підняття активності підпільної організації, постало питання її легалізації. Розпочався процес важливих змін в обох елітах – владній та опозиційній. У першій з них розмірковували над межами компромісу, необхідність якого вже не потребувала

доведення, і мірою поступок на користь "Солідарності", у другій – над можливістю співпрацювати із владою [8:348].

Спроби уряду Ярузельського поліпшити економічне становище країни за рахунок зменшення субсидій спровокували в 1988 році нову хвилю страйків. Кількість лише активних учасників сягала до 15 тис. чоловік. В цих обставинах "Солідарність" проявила непересічну швидкість політичної реакції. 45-річний Валенса зумів здобути реальне лідерство серед нового покоління бунтівників. У середині грудня було створено громадський комітет при Валенсі зі 135 інтелектуалів – щось на кшталт "тіньового кабінету". 15 комісій – "генеральних міністерств" – мали розробити програму дій. Відбулося те, що англійський "Економіст" назвав другим пришествям "Солідарності" [9:14].

Польське суспільство знаходилося на порозі радикальних змін. Завершальним поштовхом став вплив зовнішнього фактору. Загроза інтервенції з боку СРСР зникла. Радянський Союз, заклопотаний власними проблемами, не міг надалі залишитися гарантом непорушності комуністичної системи в Польщі. ПОРП, втративши останні bastiони, була змушена піти на переговори з опозицією. Це стало початком нової доби в історії Польщі, доби демократії і плюралізму, ринкової економіки і євроінтеграції [8:349].

Таким чином, не можна дати певної односторонньої відповіді на питання, чому соціалістична Польща прийшла до демократії? Цю проблему слід розглядати комплексно, як і кожне історико-суспільне явище. Демократична революція в Польщі не виникла спонтанно, вона стала наслідком цілого ряду назрілих передумов, основною з яких була, безперечно, глибока економічна та політична криза, яка десятиліттями роз'їдала правлячу систему, щоб врешті остаточно знищити її. Потужним важелем протесту польського народу стала профсоюзна організація "Солідарність", діяльність якої стимулювала пробудження революційних настроїв у суспільстві. Ім'я опозиційного лідера Леха Валенси стало символом відродження польської демократії та становлення Третьої Речі Посполитої.

Духовним провідником польської революції стала католицька церква – оплот традиційних ментально-культурних цінностей народу з його категоричним неприйняттям комуністичної ідеології, з ідеєю національної єдності та стійким досвідом індивідуального господарювання. На додачу, зовнішньополітична ситуація, яка склалася наприкінці 80-х років, сприяла поширенню радикальних настроїв серед поляків, вивільнивши весь революційний ресурс суспільства. Усі вищезазначені чинники та передумови зробили можливим дієвий початок та успішне завершення демократичних перетворень польської держави.

Література

1. Політична історія ХХ ст. / Салабай В.Ф., Панчук Л.О., Титаренко Л.А., Чуб М.П. – К.: КНЕУ, 2001. – 374 с.
2. Дем'янець В. Політична та соціально-економічна трансформація в Польщі у 90-х роках // Людина і політика. – 2000. – № 4. – С. 29-35.
3. Шоковая терапия в Польше: опыт и выводы // Международная жизнь. – 1992. – № 5. – С. 71 – 81.
4. Майорова О.Н. Эволюция партийной системы в постсоциалистической Польше // Славяноведение. – 2004. – № 2. – С. 47 – 58.
5. Гренвилл Дж. История ХХ века: люди, события, факты. – М.: Аквариум, 1999. – 896 с.
6. Гачев Г.Д. Национальные образы мира. Соседи России: Польша, Литва, Эстония. – М.: Прогресс – Традиция, 2003. – 384 с.
7. Веденева Г. Алгоритмы надежды и самообмана // Полис: Политическое исследование. – 1991. – № 5. – С. 107 – 123.
8. Tymowski M. Historia Polski. – Warszawa, 1991. – 381 s.
9. Павлова-Сильванская М. Польша: ради национального примирения // Литературная газета. – 1989. – № 5. – С. 14.

Михайло Вівчар
наук. керівник – доц. І.І. Шумський

СУЛЛА: ДРУЗІ І ВОРОГИ

В будь-якій державній організації існують суперечності, причиною яких стають ряд визначних політичних діячів. Не виключенням є і римська республіка, яка є центром даного дослідження. Для характеристики даної ознаки візьмемо двох політичних діячів Луція Корнелія Сулли і Гая Марія. Пересіклися ці дві особистості на службі у римській армії. Дослідження конфліктів між Суллою та Марієм, на наш погляд, є актуальним і сутнісним по дальшому